

Prof. univ. dr. Ion GIURCĂ¹

PREGĂTIREA PREOȚILOR ÎN VEDEREA INTRĂRII ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE

Anul 2016 este marcat de împlinirea a 100 de ani de la intrarea României în prima conflagrație mondială a secolului al XX-lea, într-un moment în care balanța de putere și evoluția situației militare pe fronturile din Europa nu indicau învingătorul.

Situația pe frontul de vest, în special în zona Verdun, unde din februarie 1916 se desfășurau lupte de o intensitate neobișnuită, cu pierderi umane uriașe pentru francezi și germani, a impus Franței, sprijinită de către Marea Britanie, să exercite presiuni directe, sau prin intermediul Rusiei, asupra guvernului de la București pentru intrarea imediată a României în război. După negocieri intense și îndelungate, care exasperau guvernele de la Paris, Londra și Petrograd, la 4/17 august 1916 au fost semnate Convenția politică și Convenția militară de către reprezentanții celor trei state pe de o parte și I.I.C. Brătianu pentru România. Documentele erau de o importanță covârșitoare pentru România în general, pentru primul ministru al țării în special. Era pentru prima dată în istoria modernă a țării când trei mari puteri ale lumii semnau două documente cu valoare juridică internațională, ale căror prevederi, cel puțin din perspectivă politică, conțineau prevederi care răspundeau năzuințelor clasei politice românești, intelectualității și populației care înțelegea noul curs al istoriei și oportunitatea momentului pentru realizarea unui vechi ideal național – unirea tuturor românilor într-un stat unitar, independent și suveran.

A fost și o victorie personală a primului ministru, un bun cunoscător al istoriei, conștient că nu putea comite greșeala tatălui său din 1877, când a angajat țara și armata în război la sud de Dunăre, alături de Rusia, fără a încheia un document juridic care să consfințească alianța dintre cele două state, cu prevederi clare privind drepturile și obligațiile partenerilor.

Conform prevederilor Convenției militare, la 14/27 august 1916 după un scurt Consiliu de Coroană desfășurat la Palatul Cotroceni, România a declarat război Austro-Ungariei, a fost decretată mobilizarea generală și, în cursul nopții armata română a început atacul asupra pozițiilor inamice din Carpații Orientali și Meridionali. Planul de mobilizare pentru anul 1915/1916 prevedea că în caz de război urmau a fi chemate sub arme efective care trebuiau să totalizeze 833.601 ofițeri, subofițeri și trupă, în cadrul structurilor militare prevăzute în ordinea de bătaie la război.

Între structurile mobilizate s-a aflat și Serviciul Religios,

care făcea parte din Eșalonul III al Marelui Cartier General, alături de cele ale tezaurului, justiției militare, cartierului și telegrafo-poștal, fiind subordonat generalului Dumitru Strătilescu, cel de-al doilea subșef al Statului Major General².

Șef al Serviciului Religios era Constantin Nazarie³, un reputat profesor la Facultatea de Teologie din București, care fusese ales la 18 mai 1915 de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române „ca Protopop sau supervisor al preoților din armată în caz de mobilizare”⁴, confirmat de către șeful Marelui Stat Major, generalul Vasile Zottu, prin *Ordinul nr. 30 din 28 mai 1915*, iar conform planului de mobilizare la 14/27 august au fost chemați sub arme un număr de 252 de preoți (numărul acestora este diferit în izvoarele istorice), repartizați în cea mai mare parte la unitățile luptătoare.

Regele Ferdinand I, împreună cu un grup de ofițeri, asistând la o ceremonie religioasă

La baza activității Serviciului Religios și a preoților mobilizați au stat „Instrucțiuni pentru preoții din armată în vreme de război”⁵, elaborat de către Protoiereul Constantin Nazarie, document supus dezbaterii, modificării, completării și aprobării Sfântului Sinod și Marelui Stat Major, care a intrat în vigoare prin *Ordinul nr.*

3451 din 28 octombrie 1915, cât și o inedită lucrare „Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru Oaste, Rege și Popor în vreme de război”, care a fost tipărită ca broșură și distribuită unităților care în planul de mobilizare aveau prevăzută funcția de preot militar.

Elaborarea instrucțiunilor referitoare la preoții din armată a fost un proces îndelungat, având în vedere că până la acea dată nu fuseseră adoptate documente care să reglementeze această problemă. Imediat după numirea sa în funcție, la 3 iunie Protoiereul Constantin Nazarie a trimis generalului Vasile Zottu un raport în care exprima unele puncte de vedere privind locul și rolul său, dar și al preoților în armată, în timp de pace și de război, insistând pe necesitatea reglementării, unificării și armonizării activității preoților în armată. Răspunsul dat de către locotenent-colonel Nicolae Alevra, în numele șefului Marelui Stat Major, nu a fost, cu siguranță, pe măsura așteptărilor celui căruia i s-a spus clar că „Însărcinarea Sfinției Voastre ca superior al preoților mobilizabili nu poate să înceapă de pe acum și să aibă caracter permanent, întrucât autoritatea Ministerului de Război asupra preoților militari începe odată cu decretarea mobilizării”⁶.

În pofida dezamăgirii inițiale, Protoiereul Constantin Nazarie a elaborat în timp scurt „Instrucțiunile necesare preo-

tilor de armată în vreme de război", pe care la 31 iulie 1915 le-a trimis șefului Marelui Stat Major spre cunoștință, precizând că o formă definitivă a acestora va fi stabilită după discuții cu preoții de la corpurile de armată, cărora urma să le trimită documentul elaborat. Ulterior a fost trimisă Marelui Stat Major spre tipărire în broșură și lucrarea „*Cuvântări pentru ostași*", care a fost completată, până în toamna anului, cu rugăciuni pentru rege, oaste și popor, apoi distribuită la unități spre a fi utilizată.

Activitatea pastorală a preotului în timpul operațiunilor este partea din instrucțiuni care interesa și cea aplicată de către cei mobilizați încă din prima zi a războiului. Erau prevederi clare în privința locului, rolului și activităților preotului pe timpul marșurilor, pe timpul luptei și după luptă, semn că existase o implicare a militarilor în conținutul formei inițiale. Preotul trebuia să fie în toate situațiile lângă medicul unității, deoarece „*Medicul îi dă îngrijirea trupească, iar preotul îngrijirea sufletească, prin mângâieri și cuvinte de întărire*".

Educația patriotică era una din sarcinile care-i reveneau preotului de unitate, care trebuia să fie o activitate continuă, chiar atunci când militarii erau răniți, când trebuia să le vorbească și să le arate că „*Suferința și durerea unui om e nimic față de durerea, jalea și robia unui neam întreg, dacă nu ne-am jertfi pentru binele lui. Semnele și rănilor căpătate în război rămân cele mai frumoase podoabe ale unui ostaș. Înaintea lor se vor pleca cu respect și venerație ceilalți fii ai țării, ca și urmașii lor, cărora prin jertfă li s-a pregătit o viață mai demnă și mai frumoasă*". Sigur, la o primă vedere aceste orientări par ridicole, iar azi nu știm cum s-au materializat. Cu siguranță, efectele pozitive ale unui asemenea demers au ținut de harul fiecăruia dintre preoți, unii dintre ei fiind, din păcate, chiar beneficiarii unor asemenea îmbărbătări.

Procedura selecției, repartizării și încadrării în statul de organizare a preoților care urmau a fi mobilizați a fost una complicată, dificilă, dată fiind numărul mare de instituții laice și bisericești implicate, dar și modificărilor continue „*cauzate de dese cereri pentru scutire, ce se adresează Marelui Stat Major, fie pentru motive de sănătate, fie pentru interese de familie sau ale poporenilor*"⁷.

Această situație genera unele dificultăți Marelui Stat Major în privința asigurării unor drepturi bănești solicitate de către Superiorul preoților din armată, așa cum mai era numit Protoiereul Constantin Nazarie, pentru confecționarea uniforme stabilite și a inventarului necesar la mobilizare.

O preocupare importantă a Protoiereului Constantin Nazarie a fost pregătirea preoților mobilizabili pentru misiunea duhovnicească pe care o aveau de îndeplinit, reușind să convingă Sfântul Sinod și Marele Stat Major de necesitatea concentrării acestora pe eparhii, pentru a li se comunica dispozițiile și îndatoririle ce-i privesc pentru serviciul armatei. Convocarea pentru cei 49 de preoți mobilizabili din Eparhia Mitropoliei Ungro-Vlahiei, a avut loc în zilele de 20 și 21 iunie 1916 la Palatul Mitropolitan din București, în prezența Mitropolitului Primat, după un program prestabilit, în cadrul căruia au fost prezentate și discutate aspecte privind locul și rolul preotului înainte de război, ca oficiar, ca susținător al moralului și mângâietor al trupei. Fără a exista o unitate de idei în privința unor activități specifice, au fost lămurite anumite aspecte privind serviciul religios în diferite situații, procedurile de urmat în caz de deces a militarilor necreștini, solemnitatea tuturor serviciilor biseri-

cești, care trebuie să fie scurte dar profunde în conținut și cu efect mobilizator. Nu au fost ocolite nici aspectele negative de atitudine ale unor preoți mobilizabili față de chemarea la îndatorirea față de patrie, astfel că în prima zi a convocării participanții au înaintat o „*Moțiune*" Protoiereului Constantin Nazarie, semnată de către 35 dintre participanți, în care, între altele, se arăta că „*știind că acești frați au umblat pe căi lăturalnice și s-au sustras de la îndatorirea obștească, aducând prin asemenea acte asupra noastră, a tuturor, desconsiderare și blam – ba unii au încasat și primă de echipare, provocând în această chestie hotărâri ca cele știute și îndepărtându-ne și pe noi de la beneficiile leale ale oricărui mobilizabil – noi subscrișii detestăm din tot sufletul conduita acestor frați, echivalentă cu o dezertare condamnată de la cea mai sfântă datorie, impusă până și celui din urmă cetățean și vă rugăm să binevoiți a cerceta și a face, pentru cinstea corpului preoțesc, și pentru a nu mai plana asupra noastră acest blam, să fie readuși la locurile lor, după ce mai întâi le veți da dojana duhovnicească cerută de asemenea rare împrejurări, spre a sluji de pildă și altora*"⁸.

Concluziile rezultate din desfășurarea activităților din zilele de 20 și 21 iunie 1916 au fost sintetizate într-un raport pe care Protoiereul Constantin Nazarie l-a înaintat șefului Marelui Stat Major la 23 iunie, în care au fost prezentate, în sinteză, deficiențele organizatorice și de execuție pe linia activității preoților pe timp de război, în special în privința încadrării numerice și repartizării pe funcții, a asigurării bazei materiale necesare desfășurării activităților specifice de către clerul mobilizat.

În zilele care au urmat, asemenea convocări s-au desfășurat în toate eparhiile din țară, prilej pentru Protoiereul Constantin Nazarie de a cunoaște pe cei care urmau a fi mobilizați în caz de război, dar și de a fi înștiințat de problemele cu care aceștia se confruntau în relația cu unii comandanți ai structurilor militare în cadrul cărora urmau să-și desfășoare activitatea.

Se constata, așa cum rezultă dintr-un raport înaintat Marelui Stat Major, că: marea majoritate a preoților convocați au răspuns chemării, faptul că aceștia erau corespunzători din punctul de vedere al vârstei și nivelului de pregătire culturală; au fost clarificate problemele referitoare la serviciul religios și activitatea preoților în caz de război; mulți dintre comandanți nu cunoșteau sau nu binevoiau a respecta prevederile „*Instrucțiunilor pentru preoții din armată în vreme de război*", ceea ce crea impresia că preotul încă nu era bine încetățenit în rândurile armatei; nu exista preocupare pentru asigurarea materială a serviciului religios la unități, nefiind confecționate lăzile pentru păstrarea și transportul obiectelor de cult și a cărților necesare; în armată se utilizau înjurăturile cu referire la cele sfinte, ceea ce era dăunător pentru moralitatea celor aflați sub arme, solicitându-se ca ofițerii și subofițerii să conlucreze cu preotul pentru dezrădăcinarea obiceiului rău al înjurăturilor, care nu cinstea armata; erau multe neclarități în privința asigurării drepturilor bănești, de pensie și de urmaș preoților mobilizați, cerându-se respectarea prevederilor Instrucțiunilor.

În scurtul timp avut la dispoziție, Protoiereul Constantin Nazarie, ajutat direct de către preotul Vasile Pocitan (1870-1955) și secretarul N. Georgescu, licențiat în teologie și student la Facultatea de Drept din București, sprijinit de către Sfântul Sinod, având o bună colaborare cu locotenent-colonel Nicolae Alevara din cadrul Marelui Stat Major, a reușit

să organizeze activitatea serviciului pe care îl conducea, dar, cel mai important să realizeze încadrarea pe funcțiile stabilite a unor preoți care să răspundă cerințelor atribuțiilor în caz de război, să facă față eforturilor fizice și stresului generat de factori obiectivi și subiectivi. Fără a fi pe deplin organizată și reglementată, activitatea preoților în armată a început chiar înaintea intrării țării în război, prin contactul direct cu comandanții unităților, existente la pace, la care urmau să se prezinte la chemare, lucru facilitat și de faptul că organizarea unităților și marilor unități se realiza pe principiul teritorial.

La data mobilizării armatei în august 1916 s-au prezentat la unități preoții prevăzuți, care în scurt timp au început activitățile conform Instrucțiunilor și precizărilor primite din partea Serviciului Religios. În legătură cu numărul preoților prezentați la unități în august 1916 datele sunt ambigue, autori care au prezentat situația făcând referiri la perioada războiului până în anul 1918, citându-l pe Constantin Nazarie⁹, ale cărui referiri sunt pentru anii 1916-1919.

Cifrele privind prezența preoților militari la structurile militare (regimente, brigăzi, divizii, corpuri de armată, serviciile Marelui Cartier General și Marelui Stat Major – partea sedentară, spitale de campanie sau zonă interioară) sunt greu de stabilit, mai ales în condițiile în care pe timpul campaniei din anul 1916 s-au produs desființări sau comasări de unități și mari unități, în anul 1917 a avut loc o reorganizare a armatei, iar în anul 1918, în martie și mai-iunie, o demobilizare în conformitate cu prevederile păcii preliminare de la Buftea (20 februarie/5 martie) și a celei de la București (24 aprilie/7 mai).

În contextul remobilizării armatei în toamna anului 1918, situația a determinat noi încadrări a unităților cu preoți, acțiune care s-a desfășurat succesiv, având ca element de noutate intrarea în această categorie și a unor fețe bisericești din Transilvania și Banat, în unitățile înființate în anul 1919. Dovadă a celor exprimate mai sus este că în mai 1918 la Armata de operațiuni erau 168 de preoți, repartizați astfel¹⁰: Marele Cartier General – 3; regimentele de infanterie – 60; regimentele de vânători – 10; regimentele de grăniceri – 2; brigăzile de roșiori și călărași – 4; brigăzile de artilerie – 15; ambulanțele divizionare – 17; spitalele mobile – 15; spitalele de evacuare – 20; spitalele de contagioși – 5; trenuri sanitare – 12; spitale marină – 3; sector fortificații – 1; regimentul de vânători de munte – 1; cartierul armatei – 1; centrul de

instrucție – 1; regimentul de voluntari – 1.

Preoții au intrat în vâltoarea războiului cu o serie de neîmpliniri pe linia asigurării unor drepturi, în privința poziției lor în cadrul structurilor la care au fost încadrați, dovadă fiind rapoartele înaintate șefului Serviciului Religios sau comandanților unităților din care făceau parte. Unele au fost satisfăcute, altele nu. Situația a fost reglementată mulțumitor abia în martie 1917 când, prin *Ordinul circular nr. 19001*, a fost stabilită asimilarea preoților ca ofițeri, cu gradul de locotenent sau căpitan, excepție făcând șeful Serviciului Religios asimilat cu gradul de colonel și ajutorul acestuia cu gradul de maior, prevederi care au fost întărite prin *Înaltul Decret Regal nr. 778/25 iulie 1917*.

Izvoarele istorice oferă informații ample privind activitatea preoților în armată în anul 1916, fiind subliniate jertfele supreme (preot N. Armășescu din Regimentul 2 Vânători, mort în urma unor răni grave și înmormântat cu onoruri militare la Cimitirul militar Ghencea), cazurile de implicare în conducerea operațiilor militare (preotul Justin Șerbănescu, din Regimentul IV Ilfov nr. 21, care a preluat conducerea forțelor care apărau Muntele Susai la sud de Predeal, în condițiile în care toți ofițerii căzuseră în lupte), a celor căzuți în captivitate, a celor nemulțumiți de modul de întrebuințare în cadrul unităților, dar și la cei delăsători care și-au uitat menirea și chiar omenia.

Aprecierile generale au fost, însă, pozitive. Prezența preoților în cadrul structurilor militare, în zona operațiilor, etapelor sau interioară, a fost o necesitate, o binefacere pentru cei care aveau nevoie de o încurajare, o mângâiere sufletească. Ea s-a dovedit cu adevărat utilă mai ales acolo unde preoții au fost adevărate exemple de comportare, dăruire, smerenie și grijă față de semeni, eroism și spirit de sacrificiu pentru îndeplinirea menirii în mijlocul celor pe care trebuiau să-i îndrume și slujească spiritual și religios.

PRIESTS' PREPARATION FOR THE FIRST WORLD WAR

Religious Service was one of the units that were mobilized in the First World War. In order to have a proper organization on front there were elaborated documents. The priests' presence on front near the soldiers was a necessity. They became examples for heroism, sacrifice and care for people.

Keywords: Constantin Nazarie, instructions, Religious Service, preparation, First World War

NOTE

- 1 Universitatea „Hyperion” din București.
- 2 Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General român (1859-1950)*, Editura Militară, București, p. 121.
- 3 Constantin Nazarie (16 martie 1865-21 martie 1926), născut la Vultureni, județul Galați, a studiat teologia la Roman, Iași, Academia Duhovnicească din Kiev, pe care a absolvit-o în anul 1896. S-a dedicat învățământului teologic, ajungând profesor la catedra de Morală a Facultății de Teologie din București, unde concomitent cu îndeplinirea altor funcții, a profesat până la sfârșitul vieții.
- 4 Pe larg în, George Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României*

Mari, 1916-1919, Editura Europa Nova, București, 2000.

5 Arhivele Militare Române, Fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. crt. 110, ff. 156-173.

6 Ibidem, dosar nr. crt. 1, f. 4.

7 Ibidem, f. 19.

8 Ibidem, f. 71.

9 Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din anii 1916-1919*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1921.

10 Apud, Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferințe și pilde pentru viitor*, Tipografia Vremea, București, 1940, p.184.